

עניינים שונים

סימן מה

**בעניין אם הוחלפה טליתו בבית הכנסת אם יכול לקחת
טליתו של חברו ואם יכול לברך עליו ולקנותו בלא דעת
חברו**

מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא, אמר להו אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא לימא, אמרו ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה (ופירש"י חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר), אמר להו מי קא שביק לי מידי מיניה הא קא גניב ליה כוליה, אמרו ליה היינו דאמרי אינשי בחר גנבא גנוב וטעמא טעים, (וברש"י שם פירש הגנוב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה), אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה, איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא, ע"כ, ומכאן הוכיח דאסור לתפוס עבור גזילה אלא הגזילה עצמה אבל אסור לתפוס ממון אחר.

אבל יעויין שם בש"ך שהכריח דשרי לתפוס היכא דאית ליה מיגו יעו"ש, ולעניין לעכב הפקדון בידו כדי להגבות חובו בפשטות שרי לכו"ע, אבל בקצוה"ח סימן ד' ס"ק א' כתב דמדברי הזוהר נראה דאסור לעשות כן יעו"ש.

נשאלתי בשאלה המצויה באחד שהוחלפה טליתו בבית הכנסת ונשאר טליתו של חברו במקומו, ונסתפק אם יכול ליטול טליתו של חברו ולצאת בו ידי מצוות ציצית ולברך עליה.

והנה היה מקום לומר דיכול לתפוס טליתו של חברו עבור טליתו שלו שגזלו ממנו, שהרי אינו מחזיר לו גזילתו ושפיר יכול לתפוס טליתו עבור גזילתו, אבל יעויין בשו"ע חו"מ סימן ד' שכתב י"א דלא אמרינן עביד איניש דינא לנפשיה לתפוס מחבירו אלא חפץ המבורר שהוא שלו אבל אם נתחייב לו ורוצה לתפוס ממקום אחר אסור, וא"כ הכי נמי אסור לתפוס הטלית עבור גזילתו כל שאין הטלית עצמו שלו, והגר"א שם הביא ראייה מברכות דף ה' ע"ב שאמרו שם רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן ואמרו ליה לעיין מר במיליה, אמר להו ומי חשידנא בעיניכו, אמרו ליה

יבואר אם יכול להשתמש בו מדין אבידה

בהו. ומסתברא כפירוש התוספות דלא תיהוי
הך ברייתא דלא כהלכתא, עכ"ל.

ומבואר מסקנת הרא"ש דשם דמיהן
ומניהן הוא אפי' לעצמו, וגם
בתפילין דלא טרח בהו יכול להניחן בעצמו,
וכשיבוא הבעלים ישלם דמיהן כמו ששמן
במציאתן.

ובסמ"ע סימן רס"ז ס"ק ל' כתב וז"ל שם
דמיהן ומניהן עליו. פירוש,
מחזיק לעצמו ומניהן על ראשו ויוצא בהן
ידי מצות תפילין אם ירצה לקנותם לעצמו,
דודאי בעליהן לא יקפידו דהם מצויים
לקנותן אצל סופרים. והרמב"ם מסיים בזה
שם [פי"ג מגזילה ואבידה] בדין [י"ד] ז"ל,
"ואינן עשויין אלא למצותן בלבד", עכ"ל.
משמע מלשון זה דבשאר דברים אף
שמצויים לקנותן מ"מ חביב לאדם דבר
שרגיל בו, משא"כ תפילין דאין אדם רגיל
להקפיד אם יוצא באלו או באלו אם גם הם
בחזקת כשרות, אבל הטור [סעיף כ"ג] לא
כתב אלא כלשון המחבר, (שכתב דמצא
תפילין שם דמיהן ומניהן עליו מיד שדבר
מצוי הוא לקנות בכל שעה ולא הזכיר שאינן
עשויין אלא למצוותן) עכ"ל, ומבואר בדבריו
דכל מידי שאין הבעלים מקפידים עליו
ורוצים בו דווקא, שרי להשתמש בו ויכול
לקנותם לעצמו.

והנה בש"ך שם ס"ק ט"ז כתב דכוונת
הרמב"ם ואינן עשויין אלא למצוותן
דדוקא במקום שניתא לאיניש דלעביד מצוה
בממוניה אמרינן דיכול להשתמש בו אבל

והנה אמרו בבבא מציעא דף כ"ט ע"ב
אמר שמואל המוצא תפילין בשוק
שם דמיהן ומניהן לאלתר, מתיב רבינא מצא
ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו
יודע לקרות גוללן גוללן אין שם דמיהן
ומניהן לא, אמר אביי תפילין בי בר חבו
משכח שכיחי ספרים לא שכיחי, ע"כ.

ומבואר דכל מידי דלא איכפת ליה
לבעלים בהחפץ עצמו יכול
המוצא למכרו ולהניח מעותיו להבעלים,
ובפשטות יכול גם כן לקנותו בעצמו ולהניח
מעותיו להבעלים דמה לי הוא מה לי אחר.

והנה ברא"ש פרק ב' סימן ט"ז כתב וז"ל
תניא נמי הכי כל דבר שעושה ואוכל
יעשה ויאכל. כגון פרה וחמור מטפל בהן
י"ב חדש, מכאן ואילך "שם דמיהן ומניהן,
פירש רש"י ומוכרן ומניח הדמים אצלו",
ומשמע לפירושו שצריך למוכרן בב"ד
דאל"כ מה לו להזכיר שומא הוה ליה למימר
מוכרן ומניח הדמים. ולישנא דשם דמיהן לא
משמע כפירושו, ופירשו התוספות שם דמיהן
ומניהן הפרה והחמור "ואף לעצמו יכול
לשומן" ולא דמי לגבאי צדקה דאמרינן לקמן
בפ' המפקיד (דף לח א) דאין פורטין לעצמן
דכיון דמשיב אבידה הוא לא חשדינן ליה.
תדע דלא בעינן שישומם בב"ד כדלקמן גבי
פקדון שצריך למכרו בב"ד. וכן לקמן (דף
כט ב) גבי תפילין דאמר שמואל שם דמיהן
ומניהן לאלתר. "היינו מניהן בראשו דאין
לפרש מניח הדמים אצלו דהא שמואל פוסק
כר"ט בדמי אבידה". ומיהו איכא למימר
דדמי תפילין כמעות דמי הואיל ולא טרח

ושמעתי מדידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שאם מצא בגד ורוצה להשתמש בו לא יוכל להחזיר לו דמי בגד משומש שהרי לא ירצה לקנות בגד משומש אלא יצטרך לשלם דמי בגד חדש דבלא"ה הרי הוא מקפיד עליו ורק בכלים שאין אדם מקפיד אם הוא משומש ויש אפשרות להשיג כלי כזה בדמים מועטים ^{אוצר החכמה} יוכל להתחייב לו דמים מועטים כפי המחיר של כלי משומש.

בלא"ה ^{היה ע"פ} אסור להשתמש בו עכ"ד, אכן מדברי השו"ע והסמ"ע נראה דבכל גוונא שרי להשתמש בו כל היכא שאין הבעלים מקפידים עליו.

וכן ידוע בשם מרן החזו"א זצ"ל שהמוצא דבר שאין הבעלים רוצים בו בדווקא יכול להשתמש בו ויכתוב על פנקסו שחייב לפלוני דמי אותו דבר ובזה מקיים הא דשם דמיהן ומניחן.

יבואר אם יכול להתעטף בעיצית של חבירו ולברך עליו

ולהכי יכול לקיים בו מצוות ציצית כאינו מצווה ועושה ולברך עליו, וכבר כתבו סברא זו התוס' והרא"ש חולין דף ק"י.

^{דבר ידוע}

אבל ה"ט"ז כתב דהא דיכול לברך עליו הוא משום דתלינן דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה, ולהכי אקנויי מקני ליה את הטלית עם הציצית כדי שיוכל לקיים מצוות ציצית ולברך עליו יעו"ש שהאריך הרבה בזה, דבלולב ^{אוצר החכמה} לא אמרינן שיכול לקחת לולב של חבירו ולברך עליו משום דניחא ליה לאקנויי יעו"ש.

והנה סברת המג"א קשה טובא לומר כן בשיטת השו"ע שכתב כמה פעמים שאין הנשים מברכין על מצוות עשה שהז"ג, כמש"כ בסימן י"ח לעניין ציצית, ובסימן תקפ"ט לעניין שופר, והכי נמי לא יוכלו לברך על טלית שאולה קודם ל' יום שפטור מן הציצית, וכל דבריו אינו אלא בשיטת ר"ת והרמ"א שפסק שהנשים יכולות לברך על מצוות עשה שהז"ג, וכבר העיר בזה ברעק"א בגליון המג"א שם.

והנה יש לדרון אם יכול לברך על הטלית אם נעשה כשלו שאפשר שאינו אלא היתר השתמשות, אבל שלו אינו נעשה על ידי ששם דמיהן ולא הוי אלא טלית שאולה ופטורה מן הציצית.

והנה בשו"ע סימן י"ד סעיף ג' כתב וז"ל השואל מחבירו טלית שאינה מצוייצת, פטור מלהטיל בה ציצית כל ל' יום, דכתיב כסותך ולא של אחרים, אבל אחר ל' יום חייב מדרבנן, מפני שנראית כשלו, הגה, ואם החזירו תוך ל' וחזר ולקחו, אינו מצטרף, רק בעינן ל' יום רצופים, "שאלה כשהיא מצוייצת, מברך עליה מיד", עכ"ל.

ונחלקו האחרונים בטעם הדבר שמברך על טלית מצויצת שאולה, במג"א כתב דמברך עליו כמו שנשים מברכות על מצוות עשה שהז"ג, אע"פ שאינם חייבות במצוות עשה שהזמן גרמא מכל מקום מקיימות מצוה כאינה מצווה ועושה ושפיר יכולות לברך על מ"ע שהז"ג, והכי נמי טלית שאולה חשיב כטלית המחוייבת ששייך בו חובת ציצית, אלא שפטורו להגברא מן הציצית,

ולכאורה בניהון דידן כיון שהטלית אינו עתיד להגיע ליד הבעלים ואינו מקפיד עליו, שהרי טלית בי בר חבו משכח שכיחי, וא"כ שפיר יכול להשתמש בטלית זה ולברך עליו, או משום סברת המג"א למנהג אשכנז שנוהגין לברך על מצוות עשה שהז"ג והכי נמי יכול לברך על טלית שאולה, או משום סברת הט"ז, שאע"פ שלא השאילה לו מ"מ הרי איכא אומדנא שניחא ליה והרי מקנהו לו לצורך מצוותו.

ובאמת כ"כ בשו"ע שם סעיף ד' וז"ל "מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה", ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת, ובהגה שם כתב וז"ל וה"ה בתפילין, אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו, דחיישינן שמא יקרע אותם בלמודו, עכ"ל, ומבואר כמשנ"ת דיכול לקחת טלית חבירו ללא רשותו ולברך עליה משום דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה וע"כ דמשום האי ניחותא אמרינן דאקנויי מקני ליה וכסברא הנ"ל.

יבואר שעל טלית שאולה אינו יכול לברך משום דהציצית נמי שאולין והרי הם פסולים לציצית

אמנם במ"ב שם ס"ק י"ד כתב וז"ל ועיין בדרך החיים שכתב דיותר טוב שיכוין שלא לקנות ולא יברך, עכ"ל, ומבואר דשאני שאל טלית מחבירו שמברך עליה מלוקח מחבירו טלית בלא רשותו שטוב יותר שלא יברך עליה.

להקנותם, אבל כשלוקח שלא מדעתו אינו מברך אלא משום דגם בטלית שאולה יכול לברך כסברת המג"א, ובזה כיון שהציצית פסולים אינו יכול לברך עליו וצ"ע.

ובטעמא דמילתא כתב הדרך החיים וכ"כ ברעק"א בגליון השו"ע סימן י"ד על המג"א סק"ח שבכל טלית שאולה הרי גם הציצית שאולין וציצית שאולים פסולים לציצית, וא"כ איך יכול לברך על הציצית כמו שמברכים הנשים על מצוות עשה שהז"ג, והרי הכא אין הציצית כשרים ואין כאן מצוה כלל והרי הוא כהטיל חוטים שטוון שלא לשמה שהם פסולים.

והנה בדרך החיים כתב שלא יכוין לקנותו, ונראה שאם באמת יקנהו הרי שפיר יכול לברך עליו, אלא דלא הוי בריא ליה שיכול לקנותו שלא מדעתו של הבעלים, ולהכי כתב שלא יכוין לקנותו שמטעמא דהמג"א ס"ל שאינו יכול לברך, וכמו שנתבאר דכל שהציצית שאולין הרי הם פסולים, ומטעמא דניחא ליה לאיניש שיכול לקנותו נראה שנחלקו בו המג"א והט"ז, ואפשר דטעמו של הט"ז דכל שאין כאן דעת מקנה לא מהני לקנותו, ועכ"פ אינו יכול לברך מהאי טעמא.

ובשלמא כשהשאלים יכול לברך עליו דאמדינן לדעתיה שרוצה

יבואר אם על ידי ששם דמיהן ומניהן נעשה הדבר שלו לעניין

ציצית

משום שרגילין להתקדש ולהתטשטש, עכ"ל.

ומבואר מתוך דברי הנמוקי יוסף דבשם דמיהן ומניהן הרי הוא כאילו קנאם, וא"כ הוא הדין לגבי מצוות ציצית יכול לברך עליו משום דהוי כדידיה.

והנה להנ"ל מי שהוחלפה טליתו יכול לקחת טליתו של חברו שהרי הוא כאבידתו של חברו ולהשתמש בו על ידי שישום דמיו של הטלית ויתחייב לתת לו כשיתבענו, ואם צריך להניח הדמים הוא תלוי בפלוגתת הראשונים, ונראה מדברי השו"ע חושן משפט סימן רס"ז סעיף כ"א שכתב וז"ל מצא תפילין, שם דמיהן ומניהן עליו מיד, אם ירצה, שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה, ולא כתב דצריך להניח המעות, נראה שאינו צריך להניח המעות, והוא כמו שכתבו הראשונים דיכול להשתמש בהם וכשיגיע הבעלים יחזירם לו.

ובאמת צ"ב איך נעשה האבידה שלו וקנאה, הרי לא הקנהו הבעלים למוצא האבידה, ונראה דכמו שיכול למכרו לאחרים דכל שאין הבעלים רוצים בדבר זה הרי הוא יכול למכרו שזהו האומדנא שנותנים רשות למכרו הכי נמי יכול לקנותו לעצמו אלא שמתחייב לתת דמיו ולכן שפיר יכול לברך עליו שהרי הוא שלו גמור, ודמי למש"כ השו"ע או"ח סימן י"ד שיכול לקחת טליתו של חברו ולצאת בו יד"ח, ובט"ז

והנה אפשר דכל ששם דמיהן ומניהן הרי הוא כקונה אותו בדמים והוי כדידיה ויכול לברך, ואפשר להביא ראיה לזה ממש"כ הש"ך חושן משפט סימן ע"ב ס"ק ח' שהביא מש"כ בנמוקי יוסף ב"ב מ"ד ע"ב מדפי הרי"ף וז"ל שם, אמר המחבר, וכיון דקי"ל כרבנן דשואל שלא מדעת גזלן הוה, היה נראה שאסור לאדם להניח תפילין של חברו או להתעטף בטליתו שלא מדעתו, אבל מורי נר"ו אומר בדבר מצוה שאני, דניחא ליה לאינש דליעבדו מצוות בממוניה, עכ"ל הריטב"א ז"ל, ותמהני אני על פסק זה של רבותי ז"ל, דבהדיא אמרינן סוף פרק אלו מציאות [ב"מ כ"ט ע"ב] מצא תפילין שם דמיהן ומניהן, "ואם לא ששם אותם וקנאם לא היו מתירין אותו להניח, כשאר גוף אבידה שאסור להשתמש בה ולא התיירו משום מצוה", גבי ס"ת נמי, גבי אין השואל רשאי להשאיל [שם] דאמרינן סד"א דניחא ליה לאינש כו' קמ"ל. דאילו היה לרבותי ז"ל שום ראיה הייתי דוחק עצמי לישב זה, אבל עכשיו תמהני, עכ"ל, וכתב על זה הש"ך וז"ל אך לפע"ד תמיהת הנמוקי יוסף אינה תמיהה, דאין הכי נמי אילו רוצה להשתמש בהן דרך עראי מותר, אלא התם מיירי שרוצה שיהיו שלו ממש להשתמש בהן בקבע אף אם יפסידן דרך תשמישן, ובספרים אפילו דרך עראי אסור לכתחילה. וכדמוכח בש"ס שם ע"ש. והיינו

מצוה בממוניה ואע"פ שאין כאן דעת מקנה
מ"מ בניחא ליה לחוד סגי בזה. לא

כתב דכוונתו שיכול לקנותו במתנה על מנת
להחזיר משום דניחא ליה לאיניש דלעבד

יבואר מש"כ האחרונים דבמקומות גדולים איכא אומדנא שאין מקפידין בהחלפה

כלים בבית האומן, ה"ז לא ישתמש בהם עד
שיבא בעל הכלי, אבל הא כתב בס' ערוך
השולחן שם דהמנהג במקומות גדולים
שרבים מתאספים שם, ומניחים נעלים
העליונים בפרוזדור (וה"ה לענין כובעים),
ובצאתם נתחלפו של זה בזה, אין מקפידים
בדבר, ומשתמש כל א' בשל חברו עד
שיתראו פנים אל פנים, ומחליפין זא"ז, ואין
בזה חשש גזילה שכך נהגו, וכן ראיתי
למעשה כבר הרבה פעמים, ובפרט בזה"ז
שדברים אלו שכיחים הם, אין בנ"א מקפידין
כלל, עכ"ל.

והנה בערוך השולחן חושן משפט סימן
קל"ו כתב וז"ל והמנהג במקומות
הגדולים מקום שרבים מתאספים שם
ומניחים המנעלים העליונים בפרוזדור
ובצאתם יתחלפו של זה בזה אין מקפידין
בדבר ומשתמש כל אחד בשל חברו עד
שיתראו פנים אל פנים ומחליפים את עצמם
ואין בזה חשש גזילה שכך נהגו, עכ"ל.

וב"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן רל"ח)
בדבר מי שהחליפו לו כובעו במקום
צבורי, וז"ל, אעפ"י דקיי"ל בחו"מ סי' קל"ו
והוא מש"ס ב"ב מ"ו ע"ב מי שנתחלף לו

בעניין ירושה שאין מוצאין את היורשים אם מותר להשתמש בו עד שימצאם

ובעין הנ"ל נשאלתי מאחד שבא אלי
עורך דין שהיה חתום על מסמך
צוואה של אשה ערירית, שכבר שש שנים
מחפשים את קרוביה ואין מוצאים אותם,
ואם לא ימצאו את קרוביה הממשלה תחרים
את הנכסים לעצמה, ושם משפחתה הוא

לא. והיה אפשר לומר בדרך חידוד על פי הא דאיתא בחידושי הגרנ"ט ב"מ לבאר שיטת הטור דאבדה
מדעת הוי הפקר דהיינו טעמא דכל שאינו צריך להשיב יכול לזכות בו דאבדה חשיב כיצא מרשות הבעלים
אי לא שנצטוינו בהשבתה וכל שאינו חייב להשיבה הרי יכול לזכות בה, והכי נמי כיון שאינו מחוייב
להטפל בה ואמרו דשם דמיהן ממילא אינו חייב בהשבתה א"כ שפיר יכול לזכות בה וצ"ע.

וכבר ידוע שיטת הב"ח יו"ד קמ"ו דאבידת עכו"ם אע"פ שמותרת אינה נעשית שלו והקשו על זה מכמה
דוכתי בשערי יושר ש"ד פ"ח הקשה מתוס' ב"מ כ"ד שהקשו בהמוצא בעיר שרובה עכו"ם הרי אלו שלו
מפני שהבעלים מתייאשים תיפוק ליה משום שיש לתלות שהוא של עכו"ם, והרי בלא ייאוש אינו נעשה
שלו וע"כ דגם אבידת עכו"ם נעשה שלו גם בלא ייאוש.

וכן מש"כ המחנה אפרים גזילה סימן א' שהמוצא פחות משה פרוטה אינו נעשה שלו אע"פ שאינו חייב
בהשבה ובטור משמע שזוכה בו, וכן דקדק באבן האזל פי"א מגזילה ואבדה ה"י והגרש"ש כתב שהוא
מדיו אבודה ממנו ומכל אדם שכל שאינו חייב בהשבתה הרי הוא יכול לזכות בה.

להשתמש בהירושה, אבל אם הוא כספים אפשר דאסור להשתמש בו כמו שאמרו בגמ' בבא מציעא דף כ"ט ע"ב אמר רבי חלבו אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבידה הואיל וטרח בה, אבל מעות אבידה דלא טרח בהו לא, דהיינו דמי אבידה מותר להשתמש בהם אבל במעות שמצא ולא טרח לטפל בהם אסור להשתמש בהם והכי נמי אסור להשתמש בהם וצ"ע.

כשם אותו אדם, והעורך דין אומר שיכול להוכיח שהוא קרובה של אותה אשה ויקבל ירושה גדולה, והעורך דין יקבל את חלקו שלושים אחוזים, האם מותר לקחת ירושה זו. **ולכאורה** נראה דהוי כאבידה של היורשים שצריך להצילו מיד הממשלה והרי הוא יכול ליקח האבידה לעצמו וישמרנה עד שיגיעו האובדים אותה, ובנתיים דינא הוא דשם דמיהן ומניחן ויכול

אוצר החכמה

סימן מזו

אוצר החכמה

בעניין אם הכלה עונה אמן על ברכת אירוסין כששותה מן היין

דברי חסידים

ולא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין, עכ"ל,

והנה במסכת כלה אמרו דילפינן מהתם לברכת חתנים, אבל התוס' כתבו דכוונתם לברכת אירוסין והנה לכאורה התם לא היה נשואין שהרי לא עבדינן נשואין על ידי שליח והתם אליעזר היה שליח של יצחק, וע"כ דקדושין היה, ואפשר שהיה מסר האב לשלוחי הבעל ולהכי חשיב כנשואין על ידי שליח ושפיר בירכו ברכת חתנים.

בתוספות כתובות דף ז עמוד ב כתבו בהא דילפינן ברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים וכתבו התוס' וז"ל ובמסכת כלה דמייתי קרא דויברכו את רבקה (בראשית כד) איכא למימר דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין, ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח שהרי אליעזר שליח היה, ונראה דאסמכתא בעלמא היא דעשרה לא מישתמע מהתם

אם המברך ברכת אירוסין מוציא הכלה בברכת אירוסין

בורא פרי הגפן ומוציא את החתן בברכת אירוסין לשיטת הרמב"ם דס"ל שהוא ברכת המצוות, ויש שהוסיפו לומר שהכלה לא

והנה ידוע שבניו של מרן גאב"ד דבריסק וצ"ל היו נוהגין בברכת אירוסין לומר לחתן ולכלה שהוא מוציא בברכת